תנ״ך · אחרונים · חיד״א · חומת אנך · נביאים

חומת אנך על עמוס

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

חומת אנך על עמוס

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חומת-אנך-על-עמוס/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
פסוק א 5
פסוק ג 5
פסוק יא 5
פרק ב 5
פסוק ד 5
פסוק ו 6
פסוק ט 6
פרק ג 6
פסוק ב 6
פסוק ד 7
פסוק יב 7
פרק ד 7
פסוק יב 7
פסוק יג 8
פרק ה 8
פסוק ב 8
פסוק יג 9
פסוק יד 9
פרק ו 9
פסוק ז 9
פסוק ח 9
פסוק יא 10
פרק ז 10
פסוק ב 10
פסוק ט 10
פסוק י 11
פרק ח 11
פסוק ב 11
פסוק ד 11
פסוק ז 11

פרק ט 11
פסוק א 11
פסוק ב 11
פסוק ח 11
פסוק יא 12

פרק א

פסוק א

דברי עמוס אשר היה בנוקדים. תרגם יונתן דהוה מריה גתין והקב"ה מינהו רועה צאנו של הקב"ה להשגיח עליהם ועל מי מנוחות ינהלם:

פסוק ג

על שלשה פשעי דמשק. כי ברוב רחמיו מוותר להם שלש כדכתיב פעמים שלש עם גבר ור"ת על שלשה פשעי הוא פשע דאחר ג' נחשב פשע כמו שכתוב ועל ארבעה לא אשיבנו:

פסוק יא

על שלשה פשעי אדום. אדום גי' טמא עה"כ:

על רדפו בחרב אחיו. פי' מתנה שנתן לו אביו וא"ל ועל חרבך תחיה במתנה זו רצה להרוג בחרב אחיו ושיצטער אביו. וכונתו היה להרוג אחיו וכל זרעו ויירש הוא הכל. הלא זה מלידה ומבטן כדי שלא תלד עוד רבקה אמו בעודנו במעי אמו חתך מטרין שלה שלא תלד שנאמר ושחת רחמיו כמו שאמרו רז"ל בפסיקתא רבתי דף י"ח ובילקוט סוף פ' תצא. וכן בספר חסידים סי' תתשל"ז כתב עשו הרשע עקר מטרין של אמו. והמפרש שם הביא מילקוט תהלים מזמור ק"ט שכתב הפך מטרין שלה ע"ש ולא זכר דבילקוט עצמו פ' תצא כתוב חתך וכן בפסיקתא והביאה הערוך. וכתב שם ס' חסידים דאע"ג דאין יצה"ר עד שיצא מן הבטן שאני עשו שהיה מאותן תתקע"ד דורות וכו' ע"ש ודבריו נעלמו מהרב באר שבע ומהר"ם ן' חביב ושאר אחרונים במ"ש אני הדל במ"א בס"ד:

פרק ב

פסוק ד

על מאסם את תורת ה' וחקיו וכו'. אפשר דנקט על מאסם תורת ה' ר"ל שלא היו מחשיבין התורה כמ"ש הר"ן ז"ל בשם רבינו יונה ז"ל ע"ש ולכן אף שהיו לומדים בתורה במקום שהתורה מבטלת היצה"ר היה מתגבר היצה"ר והיו חוטאים הרבה. וז"ש על מאסם תורת ה' ועל ידי זה וחקיו לא שמרו דאדרבא היה מתגבר היצה"ר עליהם. ולכן ושלחתי אש ביהודה יען מאסו בתורה שהיא אש של גבוה. והיתה לבער אש של יצה"ר ללכדם בעבירות על פי מדתם ושלחתי אש ביהודה וכו':

פסוק ו

על שלשה פשעי. ר"ת למפרע פשע דכשיש ג' בתלתא הויא חזקה אליבא דכ"ע וכשחטאו חטא ד' למפרע נחשבין הג' לפשע וזה רמז למפרע פשע וכמש"ל. והדרך הוא לחטוא שוגג ואח"כ יבא למזיד וכל אחד בפני עצמו. ודא עקא תכף פשע ובבת אחד שלשה פשעי. על מכרם ישראל א'. והיותו צדיק ב'. בעבור נעלים ג':

ועל ארבעה לא אשיבנו. דבצבור אם חטאו ג'. והיחיד ב' הקב"ה מעורר בתשובה וכיון דיחיד חטא חטא ג'. והצבור ד' אינו מעורר רק אם ישוב מעצמו וז"ש לא אשיבנו הרב מהר"ר יהונתן ז"ל ובנחל יש ט"ס וכמו שכתבתי כצ"ל:

על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים. היה המנהג דאין עבד לובש מנעל ומכרוהו בעבור נעלים להורות כי הם בני חורין ויוסף עבד. הרב מהר"ר יהונתן ז"ל:

פסוק ט

ואנכי השמדתי את האמורי וכו'. יש כמה דקדוקים בפסוקים אלו והם מורגשים. ואפשר דתחילה מדבר כנגד בני גד ובני ראובן היושבים מעבר לירדן ואליהם יאמר שלא לנכח ואנכי השמדתי את האמורי מפניהם הם סיחון ועוג אשר היו כגובה ארזים וכו' ואחר ידבר לשאר ישראל לנכח ואנכי העלתי אתכם וכו' והני בהני שייכי דהשמיד האמורי וכו' מפני כל ישראל ולכלם העלה ממצרים. רק חילוק הדברים לרמוז שמדבר לבני גד ובני ראובן ולישראל. ואמרו רז"ל כי בצאת ישראל ממצרים הכנענים הרסו הבתים והכריתו האלנות ועשו פרצה גדולה כדי שלא יהנו ישראל מבנינים ונטיעות וכיוצא ולכן איחרם הקב"ה מ' שנה ונתיאשו וחזרו לבנות ולנטוע וזהו בעצם ואולך אתכם מ' שנה במדבר לרשת את ארץ האמורי דאי לאו הכי היתה הארץ חרבה ובזה שישבו מ' שנה מצאו הארץ מיושבת מבונה מכל טוב ונטיעים מגודלים:

פרק ג

פסוק ב

רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם את כל עונותיכם. אפשר במ"ש כמה פעמים משם מז"ה חסד לאברהם ז"ל דבדור הפלגה הקב"ה בירר הנשמות הטובות ונתנם באוצר בפני עצמו והגוים כשחוטאים אינם פוגמים למעלה אלא בשר שלהם דוקא. אך כשחוטאים ישראל פוגמים ח"ו למעלה זהת"ד וז"ש רק אתכם ידעתי חיבבתי מכל משפחות האדמה כי נשמות ישראל באוצר בפני עצמו. על כן שאתם מיוחדים לטובה אפקוד וכו' דאתם פוגמים למעלה ולפי חיבתכם אפקוד וכו':

פסוק ד

הישאג אריה ביער וטרף אין לו. דורשי רשומות דרך מוסר אמרו ונוסיף נפך קצת בס"ד כי הנה בארבעה פרקים בשנה מתעורר האיש ישראלי ביותר לשוב ולתקן אשר עיות והם ארי"ה ר"ת אלול ראש השנה יום כפור הושענא רבה ולפני ה' ישפוך שיחו ואולם עיקר הצער ואנח"ה עושה על חרבן בית המקדש וביטול עבודה עבודת הקרבנות אשר עונותנו הטו אלה וז"ש הישאג אריה ר"ת אלול ראש השנה יום הכפורים הושענא רבה אם אדם ישראלי שאוג ישאג ארי"ה שהם ד' פרקים האמורים יהיה כל כונתו ביער שהר הבית לבמות יער וטרף הקרבנות אין לו לה' יתברך וזה תהיה כונתו וכבר אמרו בתקונים דצוחין הב לן חיי וכו' ואכמ"ל:

פסוק יב

ובדמשק ערש. השין של ובדמשק בשבלת שהוא לשון פאה אבל בתרגום יונתן ובמדרש כמו שאר דמשק ומלת ערש הסין בסבלת. דברי אמת להרב מהר"ש עדני ז"ל כ"י וכן הסכים הרב מנחת שי בשם מהר"י אבראבאניל שכן הוא בספרי דווקני כ"י:

פרק ד

פסוק יב

לכן כה אעשה לך ישראל עקב כי זאת וכו'. הנה למעלה הזכיר מיני פורעניות נמרצות ואמר ולא שבתם עדי לכן כה אעשה לך בכל השפטים הרעים. וכי תאמרו מה חרי האף הגדול הזה הלא אנוסים אנו על יד יצר הרע כמ"ש פ"ק דבתרא שטען איוב. ואף אם אנו נהנים מן העבירות בסוף הו"ל כאשה שנאנסה דאף דסופה ברצון יצרא אלבשה ומותרת לבעלה כמ"ש בכתובו' דף נ"א. לכן בא האלהים יודיע דרכיו דהוא טעות גמור דכיון דעל ידי התורה יכולים לינצל מהיצה"ר תו לא חשיב אונס וכמ"ש פ"ק דבתרא שהשיבו לו חברי איוב וז"ש עקב זאת אעשה לך אין זאת אלא תורה כלומר הדין דין אמת בעבור התורה שעל ידה יכולים לינצל ואין כאן אונס וכי תאמרו מה כח גברא עם היצה"ר שהוא אש ואנחנו בשר ודם לזה אמר הכון לקראת אלהיך ישראל אתם הכינו עצמכם לתשובה ואני מסייע אתכם דבאתערותא דלתתא הבא ליטהר מסייעין אותו הבא ליטהר דייקא כיון שהוא מכין עצמו והוא בא ליטהר דרך ביאתו מסייעין אותו תכף ולכן אני אומר הכון לקראת אלהיך ישראל ואז הבא ליטהר מסייעי ליה שמים לו זכ"ו לגמור לטובה. ויען תחילת ההכנה היא שמירת הלשון כמש"ה מי האיש החפץ חיים נצור לשונך וכו' לכן אמר כי הנה יוצר הרים ובורא רוח היינו גוף ונפש חיה רוח

ממללא כמ"ש בחדושי אגדות פ"ק דחגיגה ורמז בזה מוסר הרב בינה לעתים ז"ל כי כח הדברי הוא מתנה טובה מהאל יתברך ובזה הבדילנו מחית הארץ וראוי מאד וחייב האדם שלא לזלזל במתנתו יתברך וכ"ש שלא להשתמש ממנה כנגדו ח"ו וז"ש כי הנה יוצר הרים כלהו גופי דרופתקי ובורא רוח ממללא ומשו"ה ומגיד לאדם הנבדל מחיה מה שחו אפילו שיחה קלה דאין לזלזל במתנתו וכ"ש להכעיס ח"ו:

פסוק יג

עושה שחר עיפה וכו'. אפשר במ"ש ז"ל דהמדבר לשון הרע עושה חליפין כי זכיותיו וצדקותיו נתנים לאדם שסיפר עליו לה"ר וקונה בחליפין את חטאותיו וכאשר יענישוהו לעה"ב על איזה עבירות יצא לטעון כי לא מידו היתה זאת וישיבהו זה חטא האיש אשר ספרת עליו לה"ר וכנגד זה קנה הוא זכיותיך ואמרו בערכין דף ט"ו מה תקנת בעלי לה"ר אם ת"ח הוא יעסוק בתורה ואם ע"ה ישפיל דעתו. וז"ש ומגיד לאדם מה שחו אפילו שיחה קלה וכ"ש לה"ר וז"ש עושה שחר עיפה כלפי מספר לה"ר דבמקום זכיותיו יבואו לו עונות איש ריבו וז"ש עושה שחר במקום אור זכיותיו עיפה חשך עבירות זולתו. ודורך על במתי ארץ כלומר שתקנת מספרי לה"ר להשפיל עצמם ואלו עומדים בגאותם לכן משפילם כמו שפירש"י ז"ל ודורך על במתי ארץ משפיל גבוהים וגסי הרוח:

פרק ה

פסוק ב

נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל. פירשו בזהר הקדוש לא תוסיף קום מעצמה אלא הקב"ה יקים אותה כדכתיב אקים את סוכת דוד הנופלת. והנה פ"ק דברכות אמר ר' יוחנן מפני מה לא נאמרה נ' באשרי מפני שיש בה מפלתן של שונאי ישראל דכתיב נפלה ולא תוסיף ומסיק דחזר וסמכה דוד ברוח הקדש סומך ה' לכל הנופלים. ועלה בדעתי הקצרה לומר גרגיר קטן לא לביאור המאמר רק ענין בפני עצמו דיש לחקור מה ראה דוד הע"ה שלא לומר נון בתהלה לדוד והרי כמה מזמורים אמר באלפא ביתא ובכלם אמר נון ומה נשתנה מזמור זה ואפשר דדוקא במזמור זה דייק שלא לומר נון בפי' משום שאמר מלכותך מלכות כל עולמים וכו' וקאי על השכינה ועל זה נרגש מהחרבן דכתיב נפלה וכו' אך כיון שבעה"י תהיה גאולה ויהיה עילוי לשכינה תדיר שפיר אמר מלכותך מלכות כל עולמים ומיהו לא נאמרה נון דוקא הכא במזמור זה להורות דמה שאמר הוא על שם העתיד ואמר סומך ה' לכל הנופלים ובהעלם נמרץ פירש דבריו ודוקא הכא לא אמר נו"ן ואמר סומך ה' לכל הנופלים ודוק הטב:

פסוק יג

לכן המשכיל בעת ההיא ידום כי עת רעה. פי' שאם היתה עת צרה היה מציאות להתפלל לה' כמש"ה ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע. אך זאת היא עת רעה שהסט"א הנקראת עת רעה כבר קבלה הגזרה ומתחלת לקיים הגזרה:

פסוק יד

דרשו טוב ואל רע. אפשר במה שרמזתי בפ' כי תבנה בית חדש וכו' על התשובה ושם רמזתי לא תזרע כרמך כלאים שיזהר שיהיו כל מעשיו מתוקנים שלא יעשה מצות וחטאות כגון להשכים לביהכ"נ ולדבר באמצע הזמירות וכיוצא לתת צדקה ולזלזל בת"ח. ללמוד תורה ולהתיהר וכיוצא כי מעשים אלו הם כזורע כלאים ושם פירשתי דרך רמז כל הפסוקים. וז"ש דרשו טוב ואל רע שלא יהיה מצורף רע לטוב על דרך האמור. א"נ כי בטוב עצמו לא יהיה רע שלא יהיה פניה או יוהרא או מחשבה רעה אלא יהיה הטוב בשלימות לגמרי. למען תחיו ויהי כן ה' אלהי צבאות אתכם שאם יצטרף במעשה הטוב איזה רע לא תזכו שתהיה בכם השראת שכינה:

פרק ו

פסוק ז

לכן עתה יגלו בראש גולים. אפשר לרמוז כי יען בטלו ק' ברכות המצילות מק' תוכחות אשר בפ' תבא כמ"ש רבינו הרב הרוקח וגם ביטול תורה הנקראת ראש כמשז"ל דכתיב מעולם נסכתי מראש לכן גימטריא ק' עתה יגלו בראש גולים רמז לק' ברכות שביטלו כמספר לכן וביטול תורה הנקראת ראש וכמש"ה על מה אבדה הארץ על עזבם את תורתי:

פסוק ח

מתאב אנכי את גאון יעקב. פי' כי בוחר אני בבית המקדש וכמש"ה את גאון יעקב אשר אהב סלה אך עונותם הטו אלה להחריב העיר והסגרתי עיר ומלואה ביד האויב ובכלל בית המקדש אבל בית המקדש לא נמסר ביד האויב כי מלאכים הביאו משרפות סיד ואבנים ודימה האויב ששרף בית המקדש כמ"ש הרמ"ע ז"ל וז"ש והסגרתי עיר ומלואה להחריב העיר ולשורפה אך לפי האמת בית המקדש לא נמסר בידם והארכנו בעניותנו בזה בדרושים בס"ד:

פסוק יא

הבית הגדול רסיסים. בקיעות דקות מרובות ותכופות שאי אפשר לתקנם ורמז למלכות אפרים שאין לו תקנה עד עת קץ והבית הקטון בקיעים שיש לו תקון ורמז למלכות יהודה שיחזרו בבית שני מפרשים:

פרק ז

פסוק ב

סלח נא מי יקום יעקב כי קטון הוא. אפשר דמזכיר ברמז זכות יעקב אע"ה שהיה עניו ומקטין עצמו נגד הכל. והגם שהכל גלוי לפניו יתברך יש מקטרגים למעלה וכאשר צדיק אחד למטה מליץ טוב מעורר מדת רחמים ובזכות הצדיק נסתם פי המקטרגים כמ"ש רבינו ישעיה ז"ל הובא בשיטה מקובצת קמא על דף ן' ומייתי טובה תוכח"ת מגולה ממ"ש פ' אין דורשין דאמר אליהו הנביא זכור לטוב לרבה בר שילא דהקב"ה אמר שמעתא מכלהו רבנן בר מר"מ ואמר רב בר שילא ר"מ תוכו אכל קליפתו זרק ותכף ומיד אמר משם ר"מ והוא פלא. וה"נ היו מקטרגים ונגזרה גזרה וכשעמוס הליץ טוב תכף נתבטלה גזרה:

פסוק ט

ונשמו במות ישחק. כתבו בשם מהרמ"א ז"ל יראה אין במות עשרת השבטים דומים לבית המקדש שביהודה כי בית המקדש גם שיחרב עודנו בקדושתו ולא ישום לגמרי כי על כן לא זזה שכינה מכתל מערבי אך במות שאר שבטים ישומו לגמרי ורמז הטעם בשום שי"ן במקום צד"י והוא כי ליצחק היו לו שני בנים יעקב ועשו ואלו בבמותם לע"א נטו אל בחינת עשו שיצא מיצחק ולא אל בחינת יעקב כי זוהמת נחש לא עברה עד עמדם על הר סיני ובכן אברהם הטיל חלק זוהמתו בהגר ויצא ישמעאל וחלק שהיה ביצחק יצא ממנה עשו ונרמז פה כי נטו בבמותם עשרת השבטים אל חלק עשו שיצא מיצחק ולא אל חלק שיצא ממנו יעקב והוא כי עי"ן וי"ו שבעשו ביעקוב ואות שי"ן דעשו הוטלה ביצחק כי שי"ן במקום צד"י ומטעם זה כינה אותם בסמוך אל יצחק ולא תטיף אל בית ישחק עכ"ל ויש להשיב קצת על דברי הרב ז"ל. ואפשר דאמר ונשמו במות ישחק דאמרו רז"ל כי ישחק נתן אות שי"ן ולקח צד"י כדי לקצר גלות מצרים וזה רמז לכו חזו דישחק נתן אות שין משמו כדי לקצר הגלות והם טורחים ללכת לגלות. א"נ ברגז רחם יזכור דיצחק מסר נפשו עליהם כמה זמני ולכן יחסם לישחק לרחם עליהם ולהיות רחום בדין:

פסוק י
קשר עליך עמוס וכו'. אמרו רז"ל דהמלך לא הטה אזן לדבריו ולכן בא אח"כ לעמוס בדרך עצה שיברח:

פרק ח

פסוק ב
כלוב קיץ ויאמר ה' אלי בא הקץ אל עמי ישראל. פירוש כמו פירות הקיץ שנגמרו ונתנים בכלוב כן בא הקץ. וגם דקיץ וקץ קרובים במבטא. וברוב רחמיו ברגז רחם יזכור ואמר אל עמי ישראל באהבתו ובחמלתו שתים כהלכתן עמי וזו חיבה גדולה לקרותם עמי וזאת שנית חיבה יתירה ישראל להזכיר זכות אבות דכל א' מהאבות נקרא ישראל כמ"ש בב"ר ריש פ' תולדות וגם שם ישראל כבר כתבנו בכמה מקומות מה יקר כי עצום לפי פשטו ורמזו ודרשתו וסודו וייקר שמו מאד:
לא אוסיף עוד עבור לו. פי' למחול הכל אבל רחם ירחם רחום בדין:

פסוק ד
ולשבית ענוי ארץ. כתיב ועניי ארץ קרי וכן בספר תהלים כמה זמני קרי וכתיב ואידי ואידי חד שעורא עקב ענו"ה ירא"ת ה' דלית מגרמה כלום:

פסוק ז
נשבע ה' בגאון יעקב. שהוא ביהמ"ק כמש"ה את גאון יעקב אשר אהב סלה. מפרשים:

פרק ט

פסוק א
ובצעם בראש כלם. אמרו רז"ל דעון הגזל עולה בראש לכל עון ולכל חטאת ואפילו בדור המבול לא נחתם דינם אלא על הגזל:

פסוק ב
אם יחתרו בשאול וכו'. ענין מליצה לומר שאין מידו מציל בשום אופן ולא במאה חורפ"ן לא בתחילתן ולא סופן:

פסוק ח
כי לא השמיד אשמיד את בית יעקב. אפשר דרמז לזכות רחל אמנו שהיא בית יעקב העיקרית ובעבורה ניצולנו מגלות מצרים כמו שפירש הרב זקוקין דנורא במאמר סדר

אליהו. ובחרבן היא תליץ בעדנו א"נ זכר ברב רחמיו שהמשילנו לאשה כביכול וז"ש בית יעקב:

פסוק יא

ביום ההוא אקים את סוכת דויד וכו'. ההוא אקים את ס"ת אמת הרומז לת"ת שכ"י הוא יקים אותה כמ"ש בזהר הקדוש. ויש מי שפירש דבגלות זה הצע"ר לשלשה. א' גלות השכינה כ"י. ב' ישראל בצערם. שלישית חרבן בית המקדש. ולז"א אקים את סוכת דוד היא השכינה. ואחר זה וגדרתי את פרציהן כלפי ישראל שיחזרו לכל אחד השני כתרים שפרקו כמ"ש ויתנצלו בני ישראל את עדיים והריסותיו אקים כנגד בית המקדש שיבנה ב"ב ונזכה ונחיה לאור באור החיים: